

دانش و پژوهش در روان‌شناسی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)

شماره بیست‌وهفتم و بیست‌وهشتم - بهار و تابستان ۱۳۸۵

صص ۱۶۷-۱۷۸

## رابطه بین جایگاه مهار با میزان محبوبیت گروهی و عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز

پرویز عسکری<sup>۱</sup> - علیرضا احمدپور<sup>۲</sup>  
علیرضا حیدری<sup>۳</sup>

### چکیده

در این پژوهش میزان ارتباط بین جایگاه مهار و محبوبیت گروهی با عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز بررسی شد. آزمودنیها ۲۴۰ نفر بودند که به‌طور تصادفی و با روش نمونه‌گیری نسبی از رشته‌های مختلف انتخاب شدند. پژوهش حاضر از نوع توصیفی و با روش همبستگی است. برای سنجش فرضیه‌های پژوهش از پرسشنامه جایگاه مهار درونی - بیرونی راتر و آزمون جامعه‌سنجی مورنو استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون چندمتغیره و آزمون t گروه‌های مستقل استفاده شد. نتایج نشان داد که بین جایگاه مهار بیرونی و عملکرد تحصیلی رابطه منفی معناداری وجود دارد ( $\Gamma = -0/48$  و  $P < 0/001$ ).

۱- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز

۲- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه

۳- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز

همچنین بین جایگاه مهار و محبوبیت گروهی نیز رابطه منفی معناداری وجود دارد ( $I = -0/24$  و  $P < 0/001$ ). از سوی دیگر تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان داد که ضریب همبستگی چندمتغیره از ضرایب ساده بیشتر بود ( $I = 0/55$  و  $P < 0/001$ ). بنابراین متغیرهای جایگاه مهار و محبوبیت گروهی می‌توانند به‌طور معنادار بر وضعیت تحصیلی دانشجویان مؤثر باشند. همچنین مقایسه نمرات جایگاه مهار و محبوبیت گروهی به وسیله آزمون  $t$  نشان داد که نمرات از نظر جنسیت و وضعیت تأهل تفاوت معناداری با هم ندارد.

کلید واژه‌ها: جایگاه مهار، محبوبیت گروهی، وضعیت تحصیلی

#### مقدمه

مفهوم جایگاه مهار در سراسر تاریخ بشری مورد توجه بوده و داستانهای تراژدی یونان باستان آکنده از پندارهایی بوده است که بشر را در برابر خدایان یا قدرت سرنوشت درمانده می‌پنداشتند. نمایشنامه‌های شکسپیر نیز سرشار از مطالبی درباره سرنوشت محزون و از پیش تعیین شده رمثو و ژولیت و از طرفی نمایشگر اراده آزاد انسان است.

جولیان راتر نخستین بار اصطلاح جایگاه مهار را به‌طور علمی مطرح کرد؛ جایگاه مهار به ادراکی گفته می‌شود که انسان از علیت نتایج رفتار خود دارد. انسان گاهی خود و گاهی دیگران یا بخت و شرایط محیطی را مسؤول رفتار خویش می‌داند. تلقی اینکه انسان کدام‌یک از این دو حالت را داشته باشد، به نتایج متفاوتی منجر شده و دستگاه روانی او را در وضعیت‌های متفاوتی قرار خواهد داد. طبق نظر راتر (۱۹۶۶) که به نظام اعتقادی افراد در رابطه با منابع تقویتی پرداخته است، فرض می‌شود که افراد از لحاظ اعتقاد به منابع کنترل به دو دسته تقسیم می‌شوند:

- ۱- گروهی که موفقیت‌ها و شکستهای خود را به خود نسبت می‌دهند.
- ۲- گروهی که موفقیت‌ها و شکستهای خود را به عوامل محیطی پیرامون خود نسبت می‌دهند.

براساس نظریه جایگاه مهار، انسان مجموعه گسترده‌ای از باورها را درباره افراد یا اشیائی که نقش مهارکنندگی بر پاداشها و تنبیه‌های خود دارند، به دست می‌آورد. برخی جهتگیری درونی اختیار کرده باورشان بر این اصل استوار می‌شود که تبحر،

سختکوشی، احتیاط و رفتار مسؤولیت‌پذیر به پیامدهای مثبت ختم می‌شود و برعکس نداشتن مهارت، تلاش نکردن و رفتار غیرمسؤولانه به پیامدهای منفی منجر می‌گردد. به عبارتی ساده بین رفتار و گرفتن نتیجه همبستگی وجود دارد. برخی دیگر جهتگیری بیرونی پیدا می‌کنند، با این اعتقاد که رویدادها از طریق شانس، قدرت دیگران و عوامل ناشناخته و غیرقابل مهار تعیین می‌شوند و نتایج هر عملی ماورای کنترل شخص است (راتر، ۱۹۶۶).

در بسیاری از مطالعات روان‌شناختی بر روی پیش‌بینی‌کننده‌های عملکرد تحصیلی دانشجویان، شواهد نشان می‌دهد که عوامل روان‌شناختی و اجتماعی، انتظارات و الگوهای تعاملی می‌توانند بر عملکرد تحصیلی دانشجویان مؤثر باشند. گردلر (۱۹۸۶) در پژوهش خود در رابطه با جایگاه مهار و عملکرد تحصیلی، به این نتیجه رسید که دانشجویان با جایگاه مهار درونی از دانشجویانی که جایگاه مهار آنها بیرونی است، عملکرد تحصیلی بهتری دارند (نقل از سیف، ۱۳۶۸). این پژوهش همچنین نشان می‌دهد که دانشجویان با جایگاه مهار بیرونی نتایج تحصیلی خود را ناشی از بخت و اقبال، تصادف و شرایط بیرونی دیگری می‌دانند و برای بهبود وضعیت تحصیلی خویش اقدامی نمی‌کنند.

وایتر (۱۹۸۰) نیز بیان می‌کند که دانشجویانی که انگیزه پیشرفت بالایی دارند، نسبت به دانشجویانی که انگیزه پیشرفت پایینی دارند خود را تواناتر تصور می‌کنند، لذا در انجام تکلیف کوشش بیشتری می‌کنند.

نتایج به دست آمده از پژوهش‌های هورتاکسو و همکاران (۱۹۹۳) نشان می‌دهد که دانشجویانی که موفقیت‌ها و شکست‌های خود را در درس و مسؤولیت‌پذیری به خود نسبت می‌دهند از محبوبیت گروهی بالاتری نزد همکلاسی‌های خویش برخوردارند، همچنین دانشجویانی که مسؤولیت رفتارهای خود را قبول می‌کنند، معمولاً محبوبتر از افرادی هستند که مسؤولیت رفتار خود را به عوامل محیطی نسبت می‌دهند. در پژوهش دیگری هورتاکسو (۱۹۹۴) نشان داد که معدل کلاسی بالا با جایگاه مهار درونی همبستگی مثبت دارد. همچنین دانشجویانی که از محبوبیت بالایی برخوردار بودند نمرات بالاتری داشتند (نقل از سیف، ۱۳۶۸).

در مطالعه‌ای که بتکی و همکاران (۱۹۹۳) انجام دادند، به بررسی رابطه بین جایگاه مهار با میزان محبوبیت و عملکرد تحصیلی دانشجویان پرداختند. نتایج نشان داد

که بین جایگاه مهار درونی دانشجویان با محبوبیت گروهی بالا رابطه معناداری وجود دارد. در این پژوهش دانشجویان منزوی دارای جایگاه مهار بیرونی بودند.

هپلر و همکاران (۱۹۸۸) به بررسی رابطه جایگاه مهار، محبوبیت گروهی و نمایش نقش اجتماعی پرداختند. نتایج نشان داد که بین جایگاه مهار درونی و محبوبیت گروهی بالا و نمایش نقش اجتماعی برتر، رابطه معناداری وجود دارد. این پژوهش نیز نشان داد که هر چه افراد، جایگاه مهار درونی بیشتری داشته باشند از محبوبیت گروهی و پایگاه اجتماعی بالاتری در میان گروه خود برخوردارند.

در پژوهشی ارتباط بین معلم و دانش‌آموزان از نظر جایگاه مهار، مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج نشان داد که معلمان به دانشجویان دارای جایگاه مهار بیرونی ویژگیهای منفی بیشتری نسبت می‌دادند. همچنین این دانشجویان دیدگاهی منفی نسبت به معلمان خود داشتند (بریان، ۱۹۷۲).

فیندلی (۱۹۷۲) در تکالیفی که به دانشجویان دارای دو بعد جایگاه مهار بیرونی و درونی داد، متوجه شد که دانشجویانی که دارای جایگاه مهار درونی هستند در خصوص انجام تکالیف، رفته رفته عملکرد خود را بهبود دادند، اما دانشجویان دارای جایگاه مهار بیرونی عملکرد ضعیفی از خود نشان دادند.

راتر (۱۹۶۶) معتقد است هنگامی که دستورالعمل برای انجام کار، مبتنی بر مهارت باشد و نه شانس، افراد دارای جایگاه مهار درونی بهتر از عهده کارها بر می‌آیند. به‌طور کلی یافته‌های پژوهشهای راتر نشان می‌دهد که جایگاه مهار یکی از متغیرهای روانی است که از سوی روان‌شناسان شناختی مطرح شده و تأثیر زیادی بر رفتارهای هدفمند دارد. براساس این پژوهشها بهره‌مندی از جایگاه مهار درونی در پیشرفت و رسیدن به موفقیت نقش مهمی داشته، بر هیجانها بهتر مسلط شده و به‌طور کلی سلامت روان بالاتری را برای انسان فراهم می‌کند.

با توجه به این یافته‌ها و اهمیت مطالعه سه متغیر جایگاه مهار، وضعیت تحصیلی و محبوبیت گروهی، هدف از این پژوهش بررسی رابطه جایگاه مهار با عملکرد تحصیلی و محبوبیت گروهی دانشجویان دختر و پسر است. سؤال اصلی این پژوهش این است که جایگاه مهار درونی و بیرونی با کدامیک از متغیرهای عملکرد تحصیلی و محبوبیت گروهی رابطه بیشتری دارد؟

- هدف کاربردی پژوهش حاضر این است که با شناسایی تأثیر جایگاه مهار در پیشرفت تحصیلی، متخصصان آموزش عالی به نقش شاخص‌های روانی دخیل در یادگیری پی برده، راهکارها و آموزشهای روان‌شناختی را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار دهند. حال با توجه به موارد ذکر شده و زمینه‌های نظری و پژوهشی مربوط به جایگاه مهار و پاسخگویی به سؤالات پژوهش، تحقیق حاضر به آزمون فرضیه‌های زیر می‌پردازد:
- ۱- بین جایگاه مهار بیرونی و محبوبیت گروهی دانشجویان همبستگی منفی وجود دارد.
  - ۲- بین جایگاه مهار بیرونی و عملکرد تحصیلی دانشجویان همبستگی منفی وجود دارد.
  - ۳- بین محبوبیت گروهی و عملکرد تحصیلی دانشجویان همبستگی مثبت وجود دارد.
  - ۴- بین جایگاه مهار و محبوبیت گروهی با عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه چندگانه وجود دارد.
  - ۵- بین نمرات جایگاه مهار دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد.
  - ۶- بین نمرات محبوبیت گروهی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد.
  - ۷- بین جایگاه مهار دانشجویان متأهل و مجرد تفاوت معناداری وجود دارد.

## روش

جامعه آماری این پژوهش را دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز تشکیل داده‌اند.

نمونه و روش نمونه‌گیری: آزمودنیها شامل ۲۹۲ دانشجوی دختر و پسر ۱۸ تا ۳۰ ساله (۹۰ دختر و ۲۰۲ پسر) که به روش نمونه‌گیری تصادفی نسبی انتخاب شده‌اند.

ابزارهای تحقیق: برای جمع‌آوری اطلاعات از آزمون جامعه‌سنجی مورنو و مقیاس مهار درونی - بیرونی راتر استفاده شده است. آزمون جامعه‌سنجی مورنو از اعتبار و پایایی بالایی برخوردار است. برای بررسی اعتبار این آزمون نرث‌وی از نظرات اشخاص ثالث استفاده کرد و متوجه شد که بین نظر اشخاص ثالث و آزمودنیها همبستگی (۰/۷۶) وجود دارد، همچنین نرث‌وی برای بررسی پایایی، این آزمون را دو بار با فاصله هشت هفته انجام داد. او پی برد که بین این دو آزمون همبستگی (۰/۸۰) وجود دارد. در تحقیق حاضر به دلیل محدودیت‌های فرهنگی بررسی اعتبار آزمون امکان‌پذیر نبود و به نتایج کارهای نرث‌وی اکتفا شد.

ابزار دیگر پژوهش مقیاس جایگاه مهار درونی - بیرونی راتر بود. این مقیاس را جولیان راتر ساخت و از اعتبار و پایایی بالایی برخوردار است. راتر (۱۹۶۶) و هیرش (۱۹۶۷) ضریب پایایی این مقیاس را با روش بازآزمایی ۰/۴۹ تا ۰/۸۳ گزارش داده‌اند. در ایران قوام (۱۳۶۸) و کمائی (۱۳۷۱) پایایی این مقیاس را به روش بازآزمایی به ترتیب ۰/۶۵ و ۰/۵۷ گزارش کردند (نقل از براتی، ۱۳۷۶). در این پژوهش ضریب پایایی از طریق دو نیمه کردن، برابر ۰/۵۹ و از طریق آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۷ به دست آمد. اعتبار این مقیاس به وسیله استریکلند<sup>۱</sup> و نووسکی (۱۹۷۳)، ۰/۷۰ و فرانکلین ۰/۵۳ گزارش شده است (نقل از براتی).

سؤالات این پرسشنامه ۲۹ بخش دارد و آزمودنی باید جوابهای الف یا ب را انتخاب کند، شش بخش این مقیاس خنثی است و نمره‌ای به آنها تعلق نمی‌گیرد. هر چه نمره کسب شده فرد بیشتر باشد نشان می‌دهد که جایگاه مهار فرد بیرونی است و نمره پایین نمایانگر جایگاه مهار درونی است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها، از ضریب همبستگی پیرسون، آزمون t گروههای مستقل و رگرسیون چندمتغیره استفاده شد.

### یافته‌های پژوهشی

فرضیه اول: بین جایگاه مهار بیرونی و محبوبیت گروهی دانشجویان همبستگی منفی وجود دارد.

همان‌طور که در جدول ۱ دیده می‌شود ضریب همبستگی محبوبیت گروهی و جایگاه مهار ۰/۲۴- است. از آنجا که بالا بودن نمره در جایگاه مهار نشان‌دهنده بیرونی بودن مهار و کنترل فرد نسبت به محرکهاست، بنابراین هر چه جایگاه افراد بیشتر بیرونی باشد، محبوبیت گروهی آنها کمتر است. لذا فرضیه اول تأیید می‌گردد ( $P > 0/001$ ). از نظر علمی این یافته نشان می‌دهد که جایگاه مهار درونی با بهبود و محبوبیت گروهی همراه خواهد بود. از طرفی ضریب تعیین در این متغیر برابر ۰/۰۵ و به این معناست که احتمالاً این دو متغیر به میزان ۵ درصد واریانس مشترک دارند.

جدول ۱- نتایج ضریب همبستگی بین متغیرهای عملکرد تحصیلی، جایگاه مهار و محبوبیت گروهی

r			
r <sup>2</sup>	محبوبیت گروهی	جایگاه مهار	عملکرد تحصیلی
p			متغیرها
n			
r	۰/۳۸	-۰/۴۸	۱
r <sup>2</sup>	۰/۱۴	۰/۲۳	-
p	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	-
n	۲۹۲	۲۹۲	
r	-۰/۲۴	۱	-۰/۴۸
r <sup>2</sup>	۰/۰۵	-	۰/۲۳
p	۰/۰۰۱	-	۰/۰۰۱
n	۲۹۲	-	۲۹۲

فرضیه دوم: بین جایگاه مهار بیرونی و عملکرد تحصیلی دانشجویان همبستگی منفی وجود دارد.

همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد ضریب همبستگی بین عملکرد تحصیلی و جایگاه مهار برابر  $-0/48$  است. از آنجا که بالا بودن نمره در جایگاه مهار نشان‌دهنده بیرونی بودن مهار و کنترل فرد نسبت به محرکهاست، بنابراین هر چه جایگاه مهار افراد بیشتر بیرونی باشد، معدل تحصیلی آنها نیز کمتر است. بنابراین فرضیه دوم نیز تأیید می‌گردد. ( $P < 0/001$ ). از نظر علمی این یافته نشان می‌دهد که جایگاه مهار درونی با بهبود عملکرد تحصیلی همراه خواهد بود. از طرفی ضریب تعیین دو متغیر فوق برابر  $0/23$  است و به این معناست که این دو متغیر ۲۳ درصد واریانس مشترک دارند.

فرضیه سوم: بین محبوبیت گروهی و عملکرد تحصیلی دانشجویان همبستگی مثبت وجود دارد.

جدول ۱ نشان می‌دهد که بین عملکرد تحصیلی و محبوبیت گروهی، ضریب همبستگی  $0/38$  به دست آمد و ضریب تعیین آن نیز برابر  $0/14$  بود. بنابراین فرضیه سوم نیز تأیید می‌گردد ( $P < 0/001$ ).

فرضیه چهارم: بین جایگاه مهار و محبوبیت گروهی با عملکرد تحصیلی دانشجویان رابطه چندگانه وجود دارد.

همان‌طور که جدول ۲ نشان می‌دهد ضریب همبستگی چندمتغیره برای ترکیب خطی متغیرهای جایگاه مهار و محبوبیت گروهی با عملکرد تحصیلی برابر  $0/55$ ، ضریب تعیین برابر  $0/30$  و نسبت فراوانی برابر  $63/01$  که در سطح ( $P < 0/001$ ) معنادار است. بنابراین فرضیه چهارم پژوهش تأیید می‌شود.

جدول ۲- نتایج مربوط به متغیر معنادار در رگرسیون چندمتغیره

جایگاه مهار و محبوبیت گروهی با عملکرد تحصیلی

متغیرهای پیشین	ضریب همبستگی چندگانه R	ضریب تعیین $R^2$	نسبت F	احتمال P	ضریب رگرسیون $\beta$	t	احتمال P
جایگاه و مهار و محبوبیت گروهی	$0/55$	$0/30$	$63/01$	$P < 0/001$	$-0/47$	$76/69$	$P < 0/001$
	-	-	-	-	$-0/41$	$68/27$	$P < 0/001$

ضریب رگرسیون جایگاه مهار ( $-0/47$ ) از ضریب رگرسیون محبوبیت گروهی ( $-0/41$ ) اندکی بیشتر است. این افزایش نشان می‌دهد که اثر پیش‌بینی متغیر جایگاه مهار بر عملکرد تحصیلی اندکی بیشتر از محبوبیت گروهی است. فرضیه پنجم: بین نمرات جایگاه مهار دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد.

در بررسی فرضیه ۵ از آزمون t گروه‌های مستقل استفاده شد. جدول ۳ نتایج t مشاهده شده ( $P = 0/72$  و  $t = 0/80$ ) است که در سطح  $0/05$  معنادار نمی‌باشد. بنابراین از نظر علمی بین نمرات جایگاه مهار دختر و پسر تفاوت معناداری وجود ندارد.



جدول ۳- نتایج آزمون t جایگاه مهار براساس جنسیت

جنسیت	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	t	سطح معناداری
دختر	۷/۲۰	۳/۹۰	۲۹۰	۰/۸۰	۰/۷۲
پسر	۶/۸۰	۴/۱۵	۲۹۰		

فرضیه شش: بین نمرات محبوبیت گروهی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد.

در بررسی فرضیه‌ها نیز از آزمون t گروه‌های مستقل استفاده شد، جدول ۴ نتایج t مشاهده شده ( $P = ۰/۵۷$  و  $t = ۰/۵۶$ ) است که در سطح  $۰/۰۵$  معنادار نمی‌باشد، بنابراین از نظر علمی بین محبوبیت گروهی دختران و پسران تفاوت معنادار دیده نمی‌شود.

جدول ۴- نتایج آزمون t محبوبیت گروهی براساس جنسیت

جنسیت	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	t	سطح معناداری
دختر	۳/۵	۳/۱۰	۲۹۰	۰/۵۷	۰/۳۱
پسر	۳/۷	۳/۲۵	۲۹۰		

فرضیه هفتم: بین جایگاه مهار دانشجویان متأهل و مجرد تفاوت معناداری وجود دارد. در بررسی فرضیه ۷ نیز از آزمون t گروه‌های مستقل استفاده شد. جدول ۵ نتایج t مشاهده شده ( $P = ۰/۶۰$  و  $t = ۱/۰۰۷$ ) است که در سطح  $۰/۰۵$  معنادار نمی‌باشد، لذا بین جایگاه مهار دانشجویان متأهل و مجرد تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول ۵- نتایج آزمون t جایگاه مهار براساس وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	t	سطح معناداری
مجرد	۴/۵۰	۲/۲۴	۲۹۰		
متأهل	۷/۶۴	۲/۶۱	۲۹۰	۱/۰۰۷	۰/۶۰

## بحث و نتیجه‌گیری

نتایج به‌دست آمده از پژوهش حاضر نشان می‌دهد که بین جایگاه مهار و محبوبیت گروهی با عملکرد تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد. رابطه جایگاه مهار بیرونی با عملکرد تحصیلی منفی است. در مقیاس جایگاه مهار راتر نمره بالا نشان‌دهنده بیرونی بودن منبع مهار است، لذا بین جایگاه مهار بیرونی و عملکرد تحصیلی رابطه منفی وجود دارد. به عبارتی هر چه فرد احساس کند که تسلطی بر امور پیرامون، به خصوص وضعیت درسی خود ندارد، عملکردش ضعیف‌تر خواهد بود. همان‌طور که گفته شد افراد دارای جایگاه مهار بیرونی اغلب معتقدند که نمی‌توانند محرک‌های پیرامون خود را مهار کنند و تقدیر و شانس را عامل مهم حوادث زندگی می‌دانند. این یافته با نتایج بیشتر پژوهشگران از جمله هندانرا و همکاران هماهنگ است. به زبان ساده کسانی که اعتقاد دارند می‌توانند محرک‌های محیطی را مهار کنند و به عبارتی به توانایی خود ایمان دارند، موفق‌تر از کسانی هستند که به تواناییهای خود آشنا نیستند. افرادی که جایگاه بیرونی دارند، در حالت شدید، رفتاری همچون نوروتیک‌ها دارند. این افراد می‌دانند علت کم و کاستی‌هایشان در زندگی نوع اعتقاد آنهاست، ولی برای رفع آن تلاشی نمی‌کنند، اینان با نوعی رکود روبه‌رو هستند (آزاد، ۱۳۷۲) که به این نوع طرز فکر در سطح جمعی، عقب‌ماندگی فرهنگی گفته می‌شود. اهمیت سازه‌های شخصیتی از جمله جایگاه مهار در عملکرد تحصیلی دانشجویان موضوعی است که به وسیله این تحقیق به خوبی تبیین شده است، زیرا جایگاه مهار بیرونی با افکار روان‌رنجوری همبستگی دارد (واینر، ۱۹۸۰).

وجود رابطه منفی بین جایگاه مهار بیرونی با عملکرد پایین تحصیلی و محبوبیت پایین امری طبیعی است. با مراجعه به پژوهش‌های انجام شده می‌توان پی به وجود رابطه همبستگی جایگاه مهار بیرونی با بیشتر هیجانهای منفی برد. از جمله رابطه با اضطراب (بهار لویی، ۱۳۷۷)، حمایت اجتماعی (هاشمی، ۱۳۷۳)، محبوبیت (کنل، ۱۹۸۵)، نقش کمرنگ اجتماعی (هپلر، ۱۹۸۸) و نداشتن تعادل هیجانها (واینر، ۱۹۸۰). پژوهش‌های فوق نشان می‌دهد پیشرفت تحصیلی صرفاً ناشی از توان هوشی و شناختی فرد نیست و به عوامل یاد شده نیز مربوط می‌شود. عزت‌نفس، حمایت اجتماعی، نبود اضطراب و افسردگی همه این متغیرها با عملکرد تحصیلی در ارتباط هستند، لذا تبیین واریانس عملکرد تحصیلی به وسیله جایگاه مهار و محبوبیت گروهی در مسیر دیگر متغیرهای روانی-اجتماعی است. دانش‌آموز یا دانشجویی که جایگاه مهار درونی دارد از تفکر منطقی سود می‌برد،

به خود و تواناییهایش ایمان دارد، بر امور مسلط است، شانس و اقبال را در زندگی بی اثر می‌پندارد، پیشرفت خود را به تلاش خود نسبت می‌دهد و از این رو در رسیدن به اهداف آموزشی موفق است این ویژگیها به اضافه هوش متوسط و همچنین انگیزه موفقیت بالا عوامل پیشرفت تحصیلی هستند.

نتیجه مهم دیگر این پژوهش نقش محبوبیت گروهی در عملکرد تحصیلی است. پذیرش اجتماعی نزد دانشجویانی بیشتر است که دارای مهارتهای اجتماعی هستند. مهارتهای دوستیابی، مهارتهای سخن گفتن در جمع همکلاسی‌ها، بیان لطیفه‌ها و شوخی‌های دوستانه از جمله مهارتهایی هستند که موجب می‌شود، فردی در گروه دانشجویان محبوب باشد. اما در اینجا موضوع پیچیده‌تر از این است، زیرا اغلب دانشجویان و دانش‌آموزان در سخنان از محبوبیت بالاتری برخوردارند. مسأله‌ای که برخلاف جهت علت مورد نظر این تحقیق می‌باشد. اما صرف نظر از جهت علت، همبستگی محبوبیت گروهی با پیشرفت تحصیلی خبر از مسأله دیگری نیز دارد. وقتی دانش‌آموزان یا حتی دانشجویان در گروههایی قرار گیرند که بتوانند به طور جمعی مسائل درسی را با همدیگر بررسی کنند، طبعاً کسی که از محبوبیت بیشتری برخوردار باشد بیشتر از بقیه مورد خطاب قرار می‌گیرد و در نتیجه اطلاعات درسی بیشتری نیز به او داده می‌شود.

### پیشنهادها

در پایان، پیشنهاد می‌شود که جایگاه مهار بر روی گروه بزرگی از افراد جامعه غیر دانشجویان اجرا شود تا از این طریق میزان این سازه شخصیتی در مردم غیردانشگاهی نیز مشخص گردد. پس از آن موضوع از نگاه جامعه‌شناختی و فرهنگی مورد مطالعه قرار گیرد تا زمینه برای آموزش‌های عمومی جایگاه مهار فراهم شود.

### منابع

- آزاد، حسین. (۱۳۷۴)، آسیب‌شناسی روانی ۱، تهران، موسسه انتشارات بعثت.
- بهارلویی، علی. (۱۳۷۷)، بررسی رابطه ساده و چندگانه اضطراب و جایگاه مهار با سلامت روانی دانشجویان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، واحد اهواز.
- براتی، رضا. (۱۳۷۶)، «نقش جایگاه مهار در مدیریت»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه چمران اهواز.

دلاور، علی. (۱۳۸۰)، مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، چاپ اول، انتشارات رشد.

سیف، علی‌اکبر. (۱۳۶۸)، روان‌شناسی پژوهشی، تهران، انتشارات آگاه.

هاشمی، تورج. (۱۳۷۳)، «بررسی رابطه حمایت اجتماعی، منبع کنترل و عزت نفس با روشهای مقابله با استرسهای زندگی و تحصیلی»، خلاصه مقالات چهارمین کنگره سراسری استرس، تهران، دانش علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.

BETKE, E.D. (1993). *Social status, locus of control, and locus of causality in 7 to 9 years old children*: Dissertation abstract international. Vo 54, No 9.

FINDLEY, M.J. & COOPER, H.M. (1983). *Locus of control and academic achievement a literature review*. Journal of personality and social psychology, Vol 44, pp 419-427.

FRANKLIN, R.D. (1963). *Youth's expectancies about internal versus external control of reinforcement related to variables*. Dissertation abstract, Vol 24.

GREDLER, M.E. (1988). *Learning and instruction: Theory in to practice*. NewYork: Macmillan.

HELPER, J.B. & ROSE, S.F. (1988). *Evaluation of a multi component group approach for improving the social skills of elementary school children*, Journal of social service research, Vol 11, No 4, pp 1-18.

KONEL, G.P. (1985). *A new mukti dimensions of children's perceptions of control .... child development*, 56, pp1018-1041.

NOWISCKI, S. & DUKE, M.P. (1983). *Lifespan locus of control scale*, Journal of development and social problems, Vol 2, pp 9-51.

OTTEN, M.W. (1977). *Inventory and expersive measure of control academic performance: A five year outcome study*, Journal of personality assessment, Vol 41, pp 644-649.

ROTTER, J.B. (1966). *Generalization expectation for internal versus external of reinforcement psychological monograph*. Journal of research in personality, No 18, pp 609-625.

WEINER, B. (1980). *The role of effect in rational approaches human motivation*, Journal of educational research, Vol 9, pp 4-11.



پروفیشنل سائنسوں اور مطالعات فرہنگی  
پرنٹل جامع علوم انسانی